

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice

Bílá kniha (Praha 2001)

Národní program vzdělávání v České republice nazývaný „Bílá kniha“ vznikl na základě usnesení vlády České republiky ze 7. dubna 1999, která v něm prezentuje hlavní cíle vzdělávací politiky. Vychází zejména z výročních zpráv Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy z let 1996, 1999 a 2000, a z publikací OECD z let 1996 a 1999 zaměřených na vzdělávání v České republice.

Jedná se o rozsáhlou publikaci rozdělenou do šesti velkých kapitol. Kapitulu první tvoří úvod do historie a důvodů vzniku Bílé Knihy. V kapitole druhé jsou rozebrány východiska a předpoklady rozvoje vzdělávací soustavy z pohledu obecného, politického, finančního, kvantitativního a mezinárodního. V třetí, čtvrté a páté kapitole se řeší postupně předškolní, základní, střední a terciální vzdělávání a vzdělávání dospělých a všechny tři kapitoly jsou rozděleny do dvou oddílů – společné otázky a specifické problémy. Šestou kapitolou je závěr shrnující vše podstatné z kapitol předešlých.

Protože je tento předmět vypisován pro studenty a studentky učitelství pro střední školy, zaměřila jsem se na obecná východiska a předpoklady rozvoje vzdělávací soustavy a na problematiku středoškolského vzdělávání.

Východiska a předpoklady rozvoje vzdělávací soustavy

Obecné cíle vzdělávání

- ♣ Rozvoj lidské individuality, jehož předpokladem je péče o uchování jejího fyzického a psychického zdraví, zahrnuje kultivaci a podporu seberealizace každého jedince a maximální uplatnění jeho schopností.
- ♣ Zajistit kontinuitu minulosti, přítomnosti a budoucnosti a začlenění jedince do společenského procesu poznání zprostředkováním historicky vzniklé kultury společnosti, obsažené ve vědách, technice, umění, pracovních dovednostech, spirituálních a morálních hodnotách.
- ♣ Výchova k ochraně životního prostředí ve smyslu zajištění udržitelného rozvoje společnosti.
- ♣ Posilování soudržnosti společnosti předáváním sdílených hodnot a společných tradic, zajištěním rovného přístupu ke vzdělávání a výchovou k lidským právům a multikulturalitě.
- ♣ Podpora demokracie a občanské společnosti.
- ♣ Výchova k partnerství, spolupráci a solidaritě v evropské i globalizující se společnosti.
- ♣ Zvyšování konkurenceschopnosti ekonomiky a prosperity společnosti.
- ♣ Zvyšování zaměstnatelnosti.

Principy demokratické vzdělávací politiky

- ♣ Zajištění skutečně spravedlivého přístupu ke vzdělávacím příležitostem tak, aby byly uspokojeny všechny vzdělávací potřeby společnosti, aby každý její člen měl možnost nejen si najít vlastní vzdělávací cestu, ale i později – v průběhu života – ji měnit. Znamená to svobodnou volbu vzdělávací cesty i instituce, přístup k potřebným informacím, především

však vytvoření odpovídajících vzdělávacích příležitostí a forem pro všechny podle jejich schopností, požadavků i potřeb. Znamená to nejen překonávání nerovností v ekonomickém postavení (např. systémem stipendií a podpor), ale i znevýhodněních daných rozdílnou socio-kulturní úrovní.

♠ Maximální rozvíjení potenciálu každého jedince (nejen určité preferované části populace). Znamená to omezení až odstranění selektivity: místo pouhého výběru studijně nejschopnějších a vylučování těch, kteří nestačí stanoveným požadavkům, poskytnout příležitost k maximálnímu rozvoji schopností všem bez rozdílu. Jde tedy o zásadní změnu orientace, o přizpůsobení vzdělávacího systému jedinci, o co největší možnou diferenciaci a individualizaci vzdělávání, o orientaci na osobní rozvoj. Z toho vyplývá nezbytnost diverzifikovat vzdělávací nabídku podle zájmu a schopností a také uplatňovat různé styly učení podle typu nadání. Vedou k tomu i poslední poznatky o různých dimenzích lidské inteligence, na které selektivní systémy nebraly zřetel.

♠ Proměna tradiční školy, jejímž hlavním úkolem se stává vytvořit pevné základy pro celoživotní učení, vybavit žáky nezbytnými nástroji, aby to uměli, a motivovat je k němu. Škola musí usilovat o to, aby vzdělání mělo pro všechny žáky smysl a osobní význam. To vyžaduje změnu obsahu vzdělávání, metod a forem výuky, změnu klimatu a prostředí školy, což by mělo vést k rozšíření funkce školy i pro zájmové činnosti a volný čas a k nabídce vzdělávání i pro další uživatele.

♠ Nové utváření vzdělávacího systému s cílem co nejvyšší kvality a efektivity vzdělávání, jenž bude spojené s rozsáhlou decentralizací, při které školy získají značnou autonomii s participací sociálních partnerů (představitelů obcí či regionů, rodičů) na rozhodování.

♠ Zvyšování statusu a profesionality pedagogického personálu a zdokonalování vzdělávacích procesů na základě jejich vědeckého poznání.

Hlavní strategické linie vzdělávací politiky v České republice

♠ Uspokojovat a vyvolávat vzdělávací potřeby dětí, mládeže a dospělých odpovídajícím zvyšováním kapacit ve školách a dalších vzdělávacích i mimoškolních institucích tak, aby byla zajištěna dostupnost všech úrovní vzdělávání a poskytována příležitost k maximálnímu rozvoji různorodých schopností všem jedincům v průběhu celého života v souladu s principem spravedlivost a využívání talentů.

♠ Dosáhnout vyšší kvality a funkčnosti vzdělávání tvorbou nových vzdělávacích a studijních programů, které budou odpovídat požadavkům informační a znalostní společnosti, udržitelného rozvoje, zaměstnanosti a potřebám aktivní účasti na životě demokratické společnosti v integrované Evropě a které budou zároveň respektovat individuální odlišnosti a životní podmínky účastníků vzdělávání.

♠ Dobudovat systém evaluace činnosti vzdělávacích institucí na všech úrovních řízení a správy, monitorování výsledků vzdělávání, examinační, hodnocení úrovně osobnostního vývoje a profesní orientace dětí a mládeže.

♠ Rozvíjet autonomii, inovativní potenciál a vybavenost škol, jejich otevřenost ke společnosti a vazby k sociálnímu prostředí prostřednictvím rozvojových programů a vytvářením sítí spolupracujících škol. V terciárním vzdělávání podpořit rozšíření spolupráce vzdělávacích institucí s ostatními výzkumnými a vývojovými organizacemi a zapojení do rozvoje regionu.

♠ Podporovat proměnu v pojetí a výkonu pedagogické činnosti ve všech vzdělávacích institucích, posilovat sociálně-profesní postavení pedagogických a akademických pracovníků, zvýšit kvalitu jejich přípravného a dalšího vzdělávání, vytvořit podmínky pro jejich kariérní růst a vyšší motivaci k osobnímu zdokonalování a týmové spolupráci.

♠ Uvést do společenské praxe decentralizované řízení vzdělávací sféry prostřednictvím státních a samosprávných orgánů s účinnou participací sociálních partnerů a dalších

představitelů občanské společnosti jako procesu plánování, organizování a hodnocení založeného na strategických cílech a realizovaného zejména pomocí nepřímých nástrojů.

Řízení a správa systému vzdělávání

Základní tendencí ve veřejné správě je realizace principů subsidiarity a participace, posun kompetencí z centrální úrovně státní správy směrem k decentralizované úrovni územních a obecních samospráv a ve školství až k dalšímu posilování autonomie škol a pravomocí školských rad.

Úlohou centra (MŠMT) bude stanovit strategické cíle a hlavní principy, definovat pravidla hry, vytvářet odpovídající podmínky, založit hlavní mechanismy nepřímého řízení, monitorovat procesy, vybudovat komplexní systém evaluace na všech úrovních tak, aby byla zajištěna odpovídající úroveň vzdělání.

Nižší stupně řízení (kraje) budou mít na starosti formulování, realizaci, vyhodnocování a řízení vzdělávací politiky včetně horizontálních i vertikálních vazeb, přípravu zpráv a podkladů jimi zpracovávaných (např. dlouhodobé záměry rozvoje školství, rozpočty...), vypracování a využívání potřebných analýz, projektů i studií (např. projektů pro grantové řízení, evropské strukturální fondy a programy...), rozvoj lidských zdrojů a personální politiku.

Principy financování

Financování škol v novém systému bude založeno na principu vícezdrojového financování, tak jako je tomu dosud u škol zřizovaných obcemi. Finanční prostředky se člení na přímé náklady na vzdělávání hrazené státem (zejména mzdové prostředky, povinné odvody, učební pomůcky, rozvojové a inovační programy) a na ostatní – tj. provozní a investiční – výdaje škol hrazené zřizovateli.

Prioritami finanční politiky pak je zajištění platových podmínek pedagogických pracovníků tak, aby jejich průměrné platy byly o 30% vyšší než průměrné platy v národním hospodářství, inovační a rozvojové programy, které se stanou jedním z klíčových nástrojů nepřímého řízení a odstranění nedostatků v péči o majetek zvýšením objemu prostředků jak v oblasti kapitálových výdajů, tak i neinvestičních výdajů.

Společné otázky předškolního, základního a středního vzdělávání

Změna cílů a obsahů vzdělávání

V prvé řadě nový školský zákon zavede systém více úrovní vzdělávacích programů, který na jedné straně umožňuje, aby se o konkrétní podobě vzdělávání rozhodovalo tam, kde se reálně uskutečňuje, a tak vzdělávání reagovalo na potřeby vzdělávajících se žáků a studentů a vytvářelo školskou kulturu těsně spjatou s životem místního společenství, na druhé straně vymezuje nezbytné společenské jádro, které vyjadřuje konsensuální názor společnosti a zaručuje vzájemné dorozumění.

Za druhé, při tvorbě rámcových i školních vzdělávacích programů bude uplatňováno nové pojetí kurikula (=program vzdělávání), které již není založeno především na osvojování

co největšího objemu faktů. Úlohou školy bude poskytnout systematickou a vyváženou strukturu základních pojmů a vztahů, které umožní zařazovat informace do smysluplného kontextu vědění i životní praxe. Půjde o vyváženost poznatkového základu kurikula, rozvoje kompetencí i osvojování postojů a hodnot. Bude prohloubena vzájemná provázanost mezi cíli, obsahem vzdělávání a kompetencemi, důraz bude kladen na získání klíčových kompetencí. Půjde o novou orientaci vzdělávání: naučit se poznávat, naučit se jednat a žít společně, naučit se být (umět se orientovat v různých situacích a adekvátně na ně reagovat, být schopen řešit problémy a vést plnohodnotný život, jednat na základě samostatného úsudku, ale v souladu s morálními normami a s přijetí osobní odpovědnosti). Jde tedy o kvalitní hodnotovou orientaci, o rozvoj odpovídajících sociálně-osobních vlastností, o porozumění vlastní osobnosti i o respekt k druhým a o schopnost vnímat i duchovní rozměr života a nezbytnost prosazení udržitelného rozvoje.

Za třetí, značně se zdůrazňují některé oblasti vzdělávání a více se uplatní některé formy výuky. Značně se posiluje výuka cizích jazyků. Do výuky by měly být podstatně více zařazovány praktické činnosti. Mělo by v ní být dostatek příležitostí jak uplatnit zkušenosti z běžného života a ze světa práce zejména prostřednictvím nově pojaté technické výchovy. Budou rozvíjeny mezipředmětové vazby a výuka v integrovaných celcích i uplatňovány nové formy výuky, které usnadní vnitřní diferenciaci až individualizaci vzdělávání (jednou z nich je např. projektová výuka založená na aktivní, samostatné práci žáků, jimž dává příležitost proniknout k danému tématu do větší hloubky).

Vnitřní proměna školy

Tento pojem zahrnuje proměnu funkce školy, jejího prostředí a klimatu. Základem je dobrovolná iniciativa školy, která však vyžaduje systematickou a cílevědomou podporu a jasné vedení centrem. Nezbytným prvkem jsou i těsné vzájemné kontakty škol navzájem, které vedou k postupnému šíření a zapojování stále dalších škol podle jejich zájmu a stupně připravenosti.

Realizace bude dlouhodobá a postupná a bude vyžadovat tři prvky: nástroje, jak změny realizovat; pomoc škole, aby mohla splnit nové úkoly, na které není připravena (program rozvoje škol); otevřít vnitřní zdroje proměny, využívat tvůrčí potenciál škol, které by se postupně samy stávaly ohnisky dalšího vývoje vzdělávacího systému (společná infrastruktura).

Pedagogičtí pracovníci jako nositelé změn

Realizace změn ve vzdělávání není možná bez aktivní spolupráce a přímé účasti učitelů i všech ostatních pedagogických pracovníků. Vzrůstají nároky na jejich osobní i odborné kvality, zvyšují se jejich povinnosti i osobní odpovědnost. Je proto nutné nově koncipovat vysokoškolskou přípravu učitelů i jejich další vzdělávání, systematicky podporovat jejich práci, zvyšovat jejich motivaci pro angažování se v osobním rozvoji i v rozvoji školy a učinit učitelskou profesi přitažlivou.

Předpokladem je rehabilitace platové úrovně učitelstva. Dále je nezbytné závazně stanovit obecné i specifické předpoklady pro vstup do pedagogických profesí. Bude nutné zavést nový způsob výběru uchazečů o učitelské studium, který bude založen na posouzení jejich motivace a osobnostních předpokladů. Také je nutné přijmout legislativní opatření předepisující standard učitelské kvalifikace, který bude kritériem pro akreditaci studijních

programů a oborů navržených fakultami, protože analýza dnešních studijních programů a oborů učitelství ukazuje, že základní charakteristiky, obsah studia i výstupní požadavky při státních závěrečných zkouškách se liší do té míry, že nelze zaručit standardní úroveň absolventů. Tzv. doplňující pedagogické studium, které umožňuje absolventům jiných fakult získat pedagogickou složku své kvalifikace, nezbytnou pro učitele odborných předmětů, musí být chápáno jako samostatný studijní program ukončený státní zkouškou, který je podroben akreditaci za stejných podmínek jako ostatní studijní programy učitelství.

Kvalifikace dosažená přípravným vzděláváním je dnes nejpodstatnějším kritériem pro platové zařazení učitele, na další platový postup pak má rozhodující vliv délka učitelské služby. Chceme-li však rozlišit kvalitu a náročnost práce učitelů i ostatních pedagogických pracovníků a platově ji vyjádřit, je nutné vypracovat systém kariérového postupu, na němž by závisel postup platový. Tento systém založený na diferenciaci a kategorizaci pedagogických činností a na definování jejich kvalifikačních předpokladů, umožní postup pracovníka na základě funkční specializace i na základě kvality a tvořivosti jeho práce (u ředitelů kvality školy) zařazením do vyššího kvalifikačního a tedy i platového stupně. Dalším komplexním systémem, který bude nutné založit, je systém resortní personální politiky ve smyslu rozvoje lidských zdrojů. Jeho cílem je především postupná dlouhodobá příprava a předběžný výběr vhodných pracovníků pro náročné řídicí a metodické funkce na úrovni školy, místní a regionální správy, podpůrné infrastruktury i centra (=ministerstvo a jím řízené organizace). Doplňuje tak navržený systém kariérového postupu o hledisko dalšího rozvoje vzdělávacího systému a vytváří nutné předpoklady pro jeho realizaci.

Další vzdělávání a sebevzdělávání pedagogických pracovníků je podstatným znakem učitelské profese, jejím právem i povinností, jedním ze základních kritérií posuzování kvality učitele. Jedním z hlavních úkolů ministerstva při řízení změny je systematická podpora dalšího vzdělávání jeho účelovým financováním, zřizováním rozvojových programů i zajištěním odpovídající podpůrné infrastruktury. Navrhovaná společná podpůrná infrastruktura, založená na síti pedagogických center, je dostatečně velká i pružná, aby propojila všechny, kteří další vzdělávání potřebují, i ty, kteří ho mohou poskytovat. Bude umožňovat zapojení nejlepších učitelů i škol a maximální využívání jejich zkušeností a současně i co největší využití potenciálu vysokých škol, především pedagogických fakult.

Specifické problémy středoškolského vzdělávání

Střední vzdělávání se dosud uskutečňuje ve třech stále relativně oddělených druzích škol: všeobecné na gymnáziích, odborně technické, ekonomické, zemědělské, umělecké apod. převážně na středních odborných školách a učňovské na středních odborných učilištích. Tato situace již zcela nevyhovuje novým potřebám, proto je cílem vytvořit otevřený, koherentní a transparentní systém středoškolského vzdělávání, který bude zahrnovat vzájemně propustné, případně na sebe navazující, vzdělávací programy s různým podílem všeobecné a odborné, teoretické a praktické složky vzdělávání. Vzhledem k tomu, že středoškolským vzděláváním prochází převážná většina populace, a pro mnoho mladých lidí zde vzdělávání nekončí, je podstatné, aby střední vzdělávání věnovalo pozornost především vytvoření základů pro celoživotní učení a pro občanské i pracovní uplatnění ve společnosti.

Proto je zapotřebí, aby nový státní program vzdělávání položil důraz na tyto úkoly:

1. Zajišťovat připravenost mladých lidí pro celoživotní učení. – Střední vzdělávání vytváří základy pro celoživotní učení tím, že poskytuje mladým lidem potřebné nástroje a motivaci, stimuluje zvědavost, rozvíjí schopnost pracovat s informacemi, připravuje pro aktivní účast na životě společnosti, učí zdravému způsobu života, poskytuje hodnotovou orientaci.
2. Podporovat zaměstnatelnost mladých lidí v průběhu celého života. – Schopnost najít si zaměstnání v průběhu celého života závisí nejen na tom, zda člověk získá odpovídající kvalifikaci, ale především na tom, zda je vybaven dostatečně širokým všeobecným a obecně odborným základem vzdělání a klíčovými kompetencemi, které jsou nezbytné pro pracovní uplatnění a které umožňují snadnější rekvalifikace. Nedílnou součástí vzdělávacích programů bude i profesní orientace a úvod do světa práce.
3. Rozvíjet široký všeobecný a obecně odborný základ vzdělání. – Obsah vzdělávání bude rozšířen o oblast evropské dimenze, což představuje především podporu výuky cizích jazyků a multikulturního vzdělávání. Dále se rozvine výchova k demokracii a k aktivnímu občanství a významné podpory se dostane také práci s informacemi a informačními technologiemi a výchově k tvorbě a ochraně životního prostředí. V odborném vzdělávání bude kladen důraz na obecně odborné vzdělávání založené na aplikovaném zvládnutí příslušného okruhu všeobecného vzdělání a základního odborného vzdělání ve zvoleném odborném směru.
4. Uplatnit všeobecně použitelné, tzv. klíčové kompetence. – Zahrnují schopnosti, dovednosti, postoje, hodnoty a další charakteristiky osobnosti, které umožňují člověku jednat adekvátně a efektivně v různých pracovních a životních situacích. K podpoře jejich rozvoje by měla přispět také změna stylu výuky ve školách, protože kompetence jsou založeny na aktivitách, nikoli pouze na vědomostech. Patří k nim např. komunikace, rozvoj schopnosti učit se, sociální kompetence, řešení problémů, práce s informačními technologiemi.

Plány z r. 1999 (2001) na rok 2005

Vzhledem k výše uvedenému bude podporován rozvoj všeobecně zaměřených vzdělávacích programů tak, aby v nich v r. 2005 studovalo alespoň 30% středoškolské mládeže. Vedle gymnaziálních vzdělávacích programů bude tak v oblasti odborného vzdělávání podporován rozvoj takových všeobecně vzdělávacích a široce profilovaných odborných vzdělávacích programů, jako jsou např. technická a ekonomická lycea, s transferovou funkcí do terciálního sektoru vzdělávání (tzn. na vysoké školy), který bude postupně zvyšovat svoji kapacitu. Společně s podporou nástavbového vzdělávání, které umožňuje získat maturitu absolventům učebních oborů, by se tak měl podstatně zvýšit podíl populace se vzděláním ukončeným maturitou až na 75% populačního ročníku v r. 2005.

Co se týče maturity, v současné době závěrečné hodnocení žáků vzdělávacích programů zakončených maturitou neumožňuje obecnější srovnání výsledků, jichž jednotliví žáci dosáhli, což snižuje informační hodnotu maturitního vysvědčení. Vzhledem k tomu, že maturitní zkoušku bude vykonávat vyšší podíl různorodé populace, která absolvovala různé typy vzdělávacích programů, bude nutno diferencovat výstupní požadavky a zároveň zachovat jejich srovnatelnost. Proto bude mít maturita dvě části a katalogy cílových požadavků v oblasti tzv. společné (státní) části maturitní zkoušky budou zpracovány pro dvě úrovně náročnosti, přičemž bude každému žákovi v kterémkoliv vzdělávacím programu umožněna volba příslušné úrovně, a to i různá v různých předmětech a předmětových oblastech. Součástí

profilové části maturitní zkoušky může být též vypracování a obhajoba závěrečné práce, která umožní komplexnější hodnocení studenta včetně jeho klíčových kompetencí a předpokladů k dalšímu studiu.

Mezi jednotlivými typy středních škol přetrvávají bariéry, které neumožňují zajistit dostatečnou prostupnost a variabilitu vzdělávací nabídky tak, aby odpovídala různorodým zájmům žáků i měnícím se požadavkům dalšího vzdělávání i trhu práce. Rozhodne-li se patnáctiletý žák před vstupem na střední školu pro konkrétní školu a obor, má posléze velmi malou možnost korigovat toto své (rodičů) rozhodnutí. To vede k tomu, že někteří žáci nepokračují ve vzdělávání na střední škole (cca 6%) nebo nedokončí nastoupený vzdělávací program (až 10% žáků SOU) a odcházejí ze školy bez získání středního stupně vzdělání i bez kvalifikace. Vzhledem k tomu bude podporována optimalizace sítě škol ve prospěch integrovaných, resp. polyfunkčních škol, tj. vzdělávacích institucí nabízející všeobecné i odborné vzdělávací programy, které poskytují různý stupeň vzdělání pod jednou střechou.

Gymnaziální vzdělávání

I když tento typ vzdělávání je určen i nadále především k přípravě pro bezprostředně navazující studium v terciální sféře, bude zároveň nutné, aby přijímal širší populaci žáků než dosud. Měl by proto zahrnovat i takové obsahy a předměty, které mohou být potřebné pro praktický život a některá povolání.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia bude proto zpracován tak, aby umožňoval mnohem víc diferencovat kurikulum, které kromě možnosti čistě akademického pojetí získá široký všeobecně vzdělávací charakter s možností zařazení i vybraných, odborně orientujících obsahů. S tím je spojena i nutnost změny způsobů výuky a nové priority související zejména s podporou rozvoje výše zmíněných klíčových kompetencí, rozšíření výuky cizích jazyků a širší využívání informačních technologií.

Rámcový vzdělávací program zároveň umožní mnohem flexibilnější organizaci výuky tak, aby umožnila žákům vytvořit si v rámci školy co nejvíce individualizovaný vzdělávací program formou volitelných a nepovinných předmětů, který by odpovídal předpokládané následné vzdělávací dráze nebo možnostem pracovního uplatnění.

Vzdělávání nadaných jedinců

Za nadané jedince považujeme ty, kteří vykazují mimořádně vysokou úroveň své činnosti, ať už v celém spektru nebo v omezené oblasti, ale i ty, jejichž potenciál nebyl ještě pomocí testů, ani experty rozpoznán.

Základní strategie státu by měla být založena na tom, že těm nejmladším, předškolním dětem a žákům základních škol, nabídne co nejširší paletu činností (intelektových, hudebních, výtvarných, jazykových, technických, motorických atd.), aby se mohli v nějaké činnosti projevit a aby bylo možné předpoklady k dané činnosti objevit.

Také je zapotřebí připravit učitele pro práci s nadanými žáky. Tato problematika by se měla stát součástí povinného vzdělávání učitelů a psychologů pracujících ve školství. Je třeba naučit učitele znát a běžně používat moderní výukové metody nadaných jednotlivců – jde zejména o kooperativní a projektové vyučování, programy zaměřené na rozvoj osobnosti

dítěte, jeho sebedůvěry a na ni navazující tvořivosti a také důraz na rozvoj rozumových schopností, např. kritického myšlení.

Zájmové vzdělávání a využívání volného času

Současnou sít' zájmového vzdělávání tvoří specializovaná zařízení – střediska pro volný čas dětí a mládeže, domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností. Patří sem i mimovyučovací činnost školních družin, klubů, zájmových kroužků ve školách, domovech mládeže a střediscích výchovné péče o děti a mládež a dalších výchovných zařízeních.

Základní tendencí se stává rozšiřování funkce školy i do oblastí naplňování volného času pro všechny věkové kategorie. Škola existuje téměř v každé obci a je tedy pro děti i jejich rodiče nejpřirozenějším i nejdostupnějším místem. Navíc disponuje mnohým vybavením materiálním, prostorem i lidským potenciálem a (především z ekonomického hlediska) měla by se snažit využívat těchto možností nejen pro běžnou výuku, ale i v odpoledních hodinách. Nezanedbatelnými důvody také je posílení výchovné role školy a zamezení ohrožení mládeže drogami, násilím, šikanou apod.

Významnou roli v zájmovém vzdělávání hrají také jazykové školy a základní umělecké školy, které plní i širší funkci sociálně – preventivní. ZUŠ poskytují všem zájemcům, kteří projeví potřebné předpoklady, základy uměleckého vzdělání v oboru hudebním, tanečním, výtvarném a literárně – dramatickém. Jsou nejširší platformou pro vyhledávání a růst uměleckých talentů.